

Szabadkai március

Teológus, egyháztörténész.
A Pázmány Péter Katolikus
Egyetem Hittudományi Ka-
rának egyetemi tanára.
Legutóbbi írását 1995. 12.
számunkban közöltük.

¹1942, Bp., 96.

²Meszlényi Antal: *A
magyar katolikus egyház
és az állam
1848/49-ben*, Bp., 1928.

³Rónay Jácint: *Napló,*
Bp. — Pannonhalma,
1996.

A „fekete földű és piros ború” Bácska fővárosáról a szülőföld költőinek nagy ismerője, Szabó Zoltán *Szerelmes földrajz* című művében azt állítja, hogy az itteni „napfény éles, de még nem forró, fényfoltot, árnyékot egyértelműen és világosan kirajzoló, tavaszi napfény, csupa érlelő ígéret, forróságot és izzó színeket beígérő”.¹ Vajon milyen volt a másfél évszázad előtti tavasz, nem az idő-idő, hanem a történelem derűje-borúja szempontjából, Szabadkán?

A márciusi forradalom, majd a szabadságharc eseményeiben részt vett egyházi személyek egybegyűjtése sorsuk drámai alakulásának függvényében, kellő részletességgel, részben elvégzettnek tekinthető.² A források feltárása, a naplók kiadása is befejeződik.³ Az átlag-résztvevők átlagtetteit pedig olyan hosszasan lehetne vizsgálni-sorolni, hogy arról a történészek inkább lemondanak. Szabadka szabad királyi város nagy márciusából, s abból, ami utána következett, hadd elevenedjék meg néhány egyházi esemény, amelyek bár mindössze szerény hányadát képezik a nagybetűs történelemnek, mégis megérdemlik az emlékeztést.

A középkori, a 13. században keletkezett, majd a török hódoltság után újrászerveződött város egyszerre kiváló példája a fejlődésnek és a 18. század során felbukkanó, majd a következő század derekára súlyos polgárháborúba torkolló számtalan ellentmondásnak, gyakran kibékíthetetlen feszültségnek. Előbbinek záloga Mária Terézia döntése, miszerint 1779. január 22-én Szabadka óhaja teljesült, és az eddigi Szent Mária kamarai mezőváros Maria-Theresiopolis néven a szabad királyi város rangjára emelkedett. Az utóbbi forrása pedig a szerbek nagyméretű betelepítése, és helyzetük — jogaik — kötelességeik rendezetlenül hagyása.

A lendületes barokk századot, majd az ezt követő s a technikai fejlődést áhító-dicsőítő reformkort a megoldatlan gondok elpalástolása mellett az alkotásvágy, az előretekintés jellemezte, s ez egybefogta az egész akkori társadalmat. Ez azonban egy bizonyos ponton megtört, és a részcsoportok ellentétei annál élesebben jelentkeztek.

Az 1848. év március havának helyi eseményei szinte idilli módon kezdődtek Szabadka királyi városában. A fővárosban történetek hírére 22-én rendkívüli nyilvános közgyűlést tartott a város polgársága, amelyen fölolvasták Batthyányi miniszterelnök 17-én kelt első körlevelét, Kossuth beszédeit s „egyéb, hazafias közleményeket”. Mindezt külön, helyi lenyomatban is terjeszteni óhajtották. A lelkesedés hete március 25-én, Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepén, egyébként szombaton érkezett el csúcspontjához, amikor a szabadkai katolikus főtemplomban hálaadó isten-

tiszteletet, Te Deumot tartottak, s ezen a város különböző rétegeinek képviselői (hatóság, céhek, ifjúság, polgári őrség) ünnepi módon, tehát zászlóik alatt vettek részt. Amikor a katolikus háladás befejeződött, a szerbek templomában mindez megismétlődött. A kétfejű sas addigra már eltűnt a zászlóról, és a „nemzeti őrcsapat” megszervezése elkezdődött. A lelkesültség hetei után összeült a közgyűlés, hogy a nemzetőrséghez minél többen jelentkezzenek, a város plébánosaihoz és a ferencrendiek zárdafőnökéhez fordult, hogy templomaikban, szószékről magyarázzák meg „a helyzet veszedelmes voltát, amelyben a közrendet, békét és közbátorságot leginkább a nemzeti őrsereg tarthatja fenn”.⁴ Az egyházi szónokok nagy buzgalommal tettek eleget a felkérésnek; főként Lipozencsics Xavér ferences szerzetes tűnt ki közülük, aki horvát nyelven tolmácsolta a hivatalos rendeleteket.

⁴Iványi István: *Szabadka szabad királyi város története*, I. rész, Szabadka, 1886, 424.

A szó mellett, vagy inkább annak előtte a tett volt a fontos, mert amikor közadakozásra került sor, a szabadkai Szent Terézia-templom plébánosa, Czorda Béla plébános és káplánjai „már május 27-én 47 forintot és négy aranyat adtak ajándékkul a haza felsegélésére”.

Az egyháziak hazafiúi ténykedése nem merült ki ennyiben, mert Szép Ferenc káplán fölismerve a sajtó fontosságát s tudván azt, hogy a hívek egy része nem jut el a templomba, időről időre két levél terjedelmű, négyrétű újságot tett közzé *Honunk állapota, a nép felvilágosítására* címmel. A helytörténész Iványi István ennek őszöri megjelenéséről tudott.

Az évtizedek vagy inkább évszázadok alatt felhalmozódott feszültségeket a szabadkai meg a délvidéki szerb templomokban mondott Te Deumok nem vezették le, hanem tovább gerjesztették. A szerbek küldöttségének vezetője Pozsonyban a vita heve során, március utolsó napjai egyikén Kossuthnak odavetette: „Ha Pozsony tőlünk jogaink felismerését megtagadja, mi azt máshol fogjuk keresni!” Állítólag Kossuth így válaszolt: „Döntsön közöttünk a kard”. A nemzetőrség felállítása tehát a nemzetiségiek nyugtalanságának is elejét akarta venni, ám a forrongás egyre terjedt. Amikor a vármegyei nemzetőrség Óker mellett ütött tábor, Czorda Béla, mint hívei jó pásztora, a szabadkai nemzetőröket ide is követte tábori lelkészi minőségben.⁵

⁵Tormásy Gábor: *A szabadkai róm. kath. főplébánia története*, Szabadka, 1883, 142.

Mindez nem volt annyira látványos kiállítás, hogy kufsteini várbörtönt érdemelt volna, ugyanakkor bizonyíték arra, hogy a múlt század derekán élt, s jozefinista hivatalnokseregnek tartott katolikus papság többsége a híveivel — s rajtuk keresztül a nemzettel — együtt élt, és érzett, gondolkozott. A délvidék hamarabb és fokozottabban vált hadszínterré, mint az ország bármely más része. A márciusi fények gyorsan rőt lobogássá torzultak; felégetett falvak, szétlőtt városok (Újvidék 1849), pusztító lángolásukkal sötét-ségbe borították a délvidéket.⁶

⁶Borovszky Samu (szerk.): *Bács-Bodrog vármegye*, II. Bp. é.n. 197-232.